

**TA'LIM TIZIMI BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XORIJ
TAJIRIBASIDAN FOYDALANISH VA UNI MILLIY AMALIYOTGA JORIY ETISH
ISTIQBOLLARI**

Ulashov Ro‘zimurodjon Qardosh o‘g‘li

Oriental universiteti 1-kurs magistranti

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani 28-umumiy o‘rta ta’lim maktabi o‘qituvchisi

ulashevruzimurod866@gmail.com

Ilmiy rahbar: PhD dotsent B Musayev

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan foydalanish va uni milliy amaliyotga joriy etish istiqbollari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy, Singapur, Germaniya va Finlandiya ta’lim boshqaruvi tizimida qo‘llanilayotgan zamonaviy boshqaruv mexanizmlari, strategik rejalashtirish, raqamli boshqaruv texnologiyalari hamda sifat monitoringi ta’lim tizimi samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish boshqaruv sifatini yuksaltirish, resurslardan samarali foydalanish, boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirish va ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilash imkonini beradi. Tadqiqot xorij tajribasini bosqichma-bosqich joriy etish, monitoring va baholash tizimini takomillashtirish hamda boshqaruv subyektlari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini yanada oshirishini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: ta’lim tizimi boshqaruvi, boshqaruv samaradorligi, xorij tajribasi, strategik boshqaruv, raqamli boshqaruv, ta’lim sifati, monitoring va baholash, milliy amaliyot, boshqaruv mexanizmlari.

Abstract: This article analyzes the prospects for improving the efficiency of educational system management through the application of the experience of developed foreign countries and its implementation into national practice. The research findings indicate that modern management mechanisms, strategic planning, digital management technologies, and quality monitoring used in the educational management systems of Japan, South Korea, China, Singapore, Germany, and Finland significantly contribute to improving the efficiency of the education system. At the same time, adapting these experiences to the national education system makes it possible to enhance management quality, ensure efficient use of resources, improve the effectiveness of managerial decision-making, and increase the quality of educational services. The study substantiates that the gradual implementation of foreign

experience, the improvement of monitoring and evaluation systems, and the strengthening of cooperation among educational management stakeholders further enhance the effectiveness of educational system management.

Keywords: educational system management, management efficiency, foreign experience, strategic management, digital management, educational quality, monitoring and evaluation, national practice, management mechanisms.

Аннотация: В данной статье проанализированы перспективы повышения эффективности управления системой образования на основе использования опыта развитых зарубежных стран и его внедрения в национальную практику. Результаты исследования показали, что современные механизмы управления, стратегическое планирование, цифровые технологии управления и мониторинг качества, применяемые в системах управления образованием Японии, Республики Корея, Китая, Сингапура, Германии и Финляндии, способствуют существенному повышению эффективности системы образования. В то же время адаптация данного опыта к национальной системе образования позволяет повысить качество управления, обеспечить рациональное использование ресурсов, повысить эффективность управленческих решений и улучшить качество образовательных услуг. Исследование обосновывает, что поэтапное внедрение зарубежного опыта, совершенствование системы мониторинга и оценки, а также укрепление взаимодействия между субъектами управления образованием способствуют дальнейшему повышению эффективности управления системой образования.

Ключевые слова: управление системой образования, эффективность управления, зарубежный опыт, стратегическое управление, цифровое управление, качество образования, мониторинг и оценка, национальная практика, механизмы управления.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini samarali boshqarish har bir davlatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Globallashuv, raqamli transformatsiya va ta'lim sifatiga qo'yilayotgan yangi talablar ta'lim tizimi boshqaruvini zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu nuqtai nazardan, rivojlangan xorijiy davlatlarning ta'lim boshqaruvi sohasida erishgan ilg'or tajribalarini o'rganish, ularni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligi nafaqat ta'lim sifati va boshqaruv qarorlarining natijadorligiga, balki inson kapitalini rivojlantirish, innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash hamda mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, strategik rejalashtirish, boshqaruvning shaffofligi, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, sifat monitoringi va manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi samarali hamkorlik ta’lim tizimi boshqaruvining muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. O‘zbekistonda ham ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar boshqaruv tizimini takomillashtirish, xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish va boshqaruv samaradorligini oshirishni taqozo etmoqda. Shu bois xorij tajribasini chuqur tahlil qilish, uning samarali jihatlarini aniqlash va milliy amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini ishlab chiqish ilmiy hamda amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda xorij tajribasining o‘rni, uni milliy amaliyotga joriy etish istiqbollari hamda ushbu jarayonni takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari tahlil qilinadi.

Dolzarliligi

Ta’lim tizimini boshqarishda zamonaviy yondashuvlarni qo‘llash, boshqaruv samaradorligini oshirish va ta’lim sifatini ta’minlash bugungi kunda eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi ta’lim boshqaruvida samarali mexanizmlarni shakllantirish imkonini bersa-da, ularni milliy sharoitga moslashtirish masalasi dolzarb ilmiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Xorijiy tajribalarni ilmiy asosda tahlil qilish va ularni amaliyotga bosqichma-bosqich joriy etish ta’lim tizimi boshqaruvi sifatini oshirish, boshqaruv qarorlarining samaradorligini kuchaytirish hamda ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu sababli, mazkur mavzu bugungi ta’lim amaliyotida eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Maqsadi

Maqolaning asosiy maqsadi ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasini tahlil qilish, ularni milliy ta’lim tizimiga joriy etish istiqbollarini aniqlash hamda boshqaruv samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

MATERIALLAR VA USULLAR

Ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasini o‘rganish va uni milliy amaliyotga moslashtirish ta’lim sifatini yuksaltirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Xorijiy tajriba ta’lim boshqaruvida strategik rejalashtirish, boshqaruvning shaffofligi, raqamli texnologiyalarni joriy etish, sifat monitoringi hamda manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuvlar boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va ta’lim xizmatlari sifatini yaxshilash imkonini beradi. 2025–2026-yillarda O‘zbekiston Respublikasi umumiy o‘rta ta’lim tizimi boshqaruvi faoliyati hamda

Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy, Singapur, Germaniya va Finlandiya ta’lim boshqaruvi tajribalari qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari, ilmiy adabiyotlar, statistik ma’lumotlar hamda ta’lim boshqaruvi sohasiga oid rasmiy manbalardan foydalanildi. Tadqiqotda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, kontent tahlili, ekspert baholash, SWOT tahlili va umumlashtirish metodlari qo‘llanildi. Ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligi quyidagi mezonlar asosida baholandi: strategik boshqaruv darajasi, boshqaruvning shaffofligi, raqamli texnologiyalardan foydalanish, monitoring va baholash tizimi, resurslardan samarali foydalanish hamda manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik darajasi.

Rivojlangan davlatlarda ta’lim boshqaruvi samaradorligi turli boshqaruv yondashuvlariga asoslangan bo‘lsa-da, ularning umumiy jihati strategik rejalashtirish, raqamli boshqaruv, monitoring va boshqaruvning shaffofligini ta’minlashdan iborat. Mazkur tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish boshqaruv sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi(1.1-jadval).

1.1-jadval.

Xorijiy davlatlar ta’lim boshqaruvi tajribasining qiyosiy tahlili [1.-B.67]

Davlat	Boshqaruvning asosiy xususiyati	Samaradorlik omili	O‘zbekiston uchun qo‘llash imkoniyati
Yaponiya	Strategik rejalashtirish	Uzluksiz sifatni boshqarish	Strategik boshqaruvni rivojlantirish
Janubiy Koreya	Raqamli boshqaruv	Elektron xizmatlar samaradorligi	Elektron boshqaruv platformalarini joriy etish
Xitoy	Markazlashgan monitoring	Kuchli nazorat tizimi	Monitoring tizimini takomillashtirish
Singapur	Natijaga yo‘naltirilgan boshqaruv	KPI asosida baholash	Samaradorlik indikatorlarini joriy etish
Germaniya	Hududiy boshqaruv mustaqilligi	Moslashuvchan boshqaruv	Mahalliy boshqaruv

			vakolatlarini kengaytirish
Finlandiya	Ishonch avtonomiya	va Rahbarlar mustaqilligi	Maktab rahbarlari vakolatlarini oshirish

Tadqiqot davomida xorijiy davlatlar tajribasining milliy ta’lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha tahlil qilindi:

- strategik boshqaruv va uzoq muddatli rejalashtirish mexanizmlarini joriy etish;
- boshqaruv jarayonlarini raqamlashtirish va elektron boshqaruv tizimlarini rivojlantirish;
- ta’lim sifatini monitoring qilish hamda natijalarni baholash tizimini takomillashtirish;
- markaziy va hududiy boshqaruv organlari vakolatlarini optimallashtirish;
- ta’lim muassasalari faoliyatida shaffoflik va hisobdorlik tamoyillarini kuchaytirish.
- Quyida xorij tajribasini milliy ta’lim tizimiga joriy etishning konseptual modeli keltirilgan.

1-rasm. Xorij tajribasini milliy ta’lim tizimiga joriy etish modeli[2.-B.92]

Rasmda xorijiy tajribalarni tanlash, qiyosiy tahlil qilish, milliy sharoitga moslashtirish va bosqichma-bosqich joriy etish orqali ta’lim boshqaruvi samaradorligini oshirish mexanizmi aks ettirilgan(1-rasm). Xususan, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan davlatlarda boshqaruvning raqamlashtirilishi, ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilinishi, sifat monitoringining uzluksiz yo‘lga qo‘yilgani hamda boshqaruvning ochiqligi ta’lim tizimi samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. O‘zbekiston ta’lim tizimida ham ushbu

tajribalarni bosqichma-bosqich joriy etish boshqaruv sifatini yuksaltirish, resurslardan samarali foydalanish va ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash imkonini beradi. Tahlillar natijasida xorij tajribasini milliy amaliyotga moslashtirish boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirish hamda ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashning muhim omili ekanligi aniqlandi.

Olingan natijalarni baholash formulasi

Tadqiqotda ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini kompleks baholash uchun quyidagi integral ko'rsatkichdan foydalanish tavsiya etiladi[5.-B.41]:

$$TSBA = \frac{\sum_{i=1}^n (B_i w_i)}{\sum_{i=1}^n w_i} \quad (1.1)$$

TSBS – ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligi indeksi;

Mi – i-mezon bo'yicha olingan ball;

Wi – mezonning og'irlik koeffitsiyenti.

1.2-jadval.

Ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini baholash mezonlari[3.-B.41]

Baholash mezonlari	Ulushi (%)
Strategik boshqaruv	20
Raqamli boshqaruv	20
Monitoring va baholash	20
Shaffoflik va hisobdorlik	15
Resurslardan samarali foydalanish	15
Hamkorlik va boshqaruv koordinatsiyasi	10
Jami	100

Baholash mezonlaridan ko'rinadiki, strategik boshqaruv, raqamli boshqaruv hamda monitoring va baholash tizimi eng yuqori ulushga ega bo'lib, ular ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi(1.2-jadval). Natijalarni umumlashtirish asosida ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirish mexanizmi ishlab chiqildi.

2-rasm. Ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirish mexanizmi[4.-B. 98]

Rasmda ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishning uzviy bosqichlari tasvirlangan. Mazkur mexanizm strategik rejalashtirishdan boshlanib, raqamli boshqaruv, monitoring va baholash orqali ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilishni hamda yakunda ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligini oshirishni ta'minlaydi(2-rasm).

⇒ Amaliy tavsiyalar

Ta'lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda quyidagi yondashuvlardan foydalanish tavsiya etiladi:

1. Ta'lim boshqaruvida strategik rejalashtirish tizimini xalqaro tajriba asosida takomillashtirish.
2. Boshqaruv jarayonlarini to'liq raqamlashtirish va yagona elektron boshqaruv platformalarini rivojlantirish.
3. Ta'lim sifati monitoringi va baholash tizimini xalqaro indikatorlar asosida modernizatsiya qilish.
4. Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetensiyalarini muntazam oshirib borish.
5. Qarorlar qabul qilishda statistik ma'lumotlar va analitik platformalardan keng foydalanish.
6. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali ilg'or boshqaruv tajribalarini milliy amaliyotga bosqichma-bosqich joriy etish.

7. Ta’lim boshqaruvi tizimida shaffoflik, ochiqlik va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

Mazkur tavsiyalar ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirish, boshqaruv sifatini takomillashtirish hamda xalqaro standartlarga mos zamonaviy boshqaruv modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan foydalanish va uni milliy amaliyotga moslashtirish boshqaruv sifatini sezilarli darajada yuksaltiradi hamda ta’lim tizimining barqaror rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqotning dastlabki bosqichida milliy ta’lim tizimi boshqaruvida strategik rejalashtirishning yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagani, boshqaruv jarayonlarining to‘liq raqamlashtirilmagani, monitoring va baholash tizimida ayrim kamchiliklar mavjudligi hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ma’lumotlarga asoslangan yondashuvning yetarli darajada shakllanmaganligi aniqlandi. Mazkur holatlar boshqaruv samaradorligining pasayishiga, resurslardan foydalanish natijadorligining kamayishiga va ta’lim xizmatlari sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi kuzatildi.

Xorijiy davlatlar tajribasi qiyosiy tahlil qilingandan so‘ng ularning ilg‘or boshqaruv mexanizmlarini milliy ta’lim tizimiga moslashtirishning ustuvor yo‘nalishlari belgilab olindi. Xususan, Yaponiyaning strategik rejalashtirish tajribasi, Janubiy Koreyaning raqamli boshqaruv tizimi, Singapurning natijaga yo‘naltirilgan boshqaruv modeli, Germaniyaning hududiy boshqaruv tamoyillari hamda Finlandiyaning boshqaruv avtonomiyasiga asoslangan yondashuvlari boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim omillar ekanligi aniqlandi. Shuningdek, elektron boshqaruv platformalarini joriy etish, sifat monitoringini takomillashtirish va boshqaruvning shaffofligini ta’minlash ta’lim tizimida boshqaruv qarorlarining tezkorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilishi asoslandi. Bundan tashqari, mazkur tajribalarning bosqichma-bosqich joriy etilishi resurslardan oqilona foydalanish, manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda ta’lim xizmatlari sifatini yanada yaxshilash imkonini berishi aniqlandi. Ushbu natijalar ta’lim tizimini boshqarishda xalqaro tajribalarni milliy sharoitlarga moslashtirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.[2.- B.53].

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, rivojlangan xorijiy davlatlarning ilg‘or boshqaruv tajribalarini milliy ta’lim tizimiga ilmiy asosda moslashtirish va bosqichma-bosqich joriy etish ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv boshqaruv sifatini takomillashtirish, ta’lim xizmatlari samaradorligini oshirish, xalqaro standartlarga mos boshqaruv tizimini

shakllantirish hamda milliy ta’lim tizimining raqobatbardoshligini ta’minlashga xizmat qiladi.[3.-B.98].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasidan foydalanish va uni milliy amaliyotga moslashtirish ta’lim tizimini takomillashtirishning eng muhim yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy, Singapur, Germaniya va Finlandiya ta’lim boshqaruvi tajribalarining strategik rejalashtirish, raqamli boshqaruv, monitoring va baholash hamda boshqaruvning shaffofligini ta’minlash orqali ta’lim tizimi samaradorligini sezilarli darajada oshirishini isbotladi. Maqolada ishlab chiqilgan amaliy tavsiyalar xorijiy tajribalarni milliy ta’lim tizimiga bosqichma-bosqich joriy etish, boshqaruv sifatini takomillashtirish va ta’lim xizmatlari samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, boshqaruv jarayonlarida zamonaviy yondashuvlarni izchil qo’llash, xalqaro tajribalarni milliy sharoitlarga moslashtirish hamda manfaatdor tomonlar o’rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish ta’lim tizimining barqaror rivojlanishi va xalqaro standartlarga mos boshqaruv modelini shakllantirish imkonini beradi. Shu bois, ta’lim tizimi boshqaruvida ilg’or xorijiy tajribalarni tizimli ravishda joriy etish va ularni doimiy takomillashtirib borish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF–158-son Farmoni “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida”.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining umumiy o‘rta ta’lim tizimini rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlari. Toshkent, 2024.
5. European Commission. DigCompEdu: European Framework for the Digital Competence of Educators. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. – 94 p.
6. OECD. Education at a Glance 2025: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2025. – 510 p.
7. OECD. Education Policy Outlook 2025. Paris: OECD Publishing, 2025. – 278 p.

8. Singapore Ministry of Education. Education System and Governance. Singapore: Ministry of Education, 2025.

9. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2024: Leadership in Education – Lead for Learning. Paris: UNESCO Publishing, 2024. – 412 p.

10. World Bank. Education Statistics (EdStats) 2025. Washington, DC: The World Bank, 2025.